

Hospodářská politika

Základy ekonomické teorie

1. Základní pojmy a souvislosti

Ekonomie – ekonomická teorie

Ekonomika – vlastní hospodářství

Makroekonomie – hospodářství jako celek

Mikroekonomie – chování ekonomických subjektů /firmy, domácnosti)

1.1. Předmět ekonomie

Ekonomie je věda o nejobecnějších souvislostech v ekonomickém životě.

Její předmětem je:

- tvorba materiálních hodnot (statků a služeb)
- zdroje a jejich alokace, tvorba, využívání
- ekonomické potřeby a jejich uspokojování
- rozdělování výsledků
- vztahy mezi ekonomickými subjekty - Domácnosti
 - Firmy (podniky)
 - Stát
 - Neziskové organizace

1.2. Teoretické přístupy (Ekonomické teorie)

Liberalismus – Adam Smith (1723-1790) – po průmyslové revoluci, počátky kapitalismu, svobodné rozhodování ekonomických subjektů na základě informací tržního mechanismu

Keynesiánství – J.M.Keynes (1883-1946) – 1.pol. 20.století, světová hospodářská krize, nezbytnost státních zásahů do hospodářství, plánování, přerozdělování

1.3. Hospodářská politika

Politika státu v oblasti národního hospodářství

cíle:

- ekonomický růst
- spravedlivé rozdělování
- cenová stabilita (nízká inflace)
- vysoká zaměstnanost
- vyrovnaná platební bilance

oblasti (nástroje):

- příjmová a důchodová politika
- rozpočtová (fiskální) politika
- peněžní (monetární) politika
- zahraničně obchodní politika

přístupy:

- liberalizmus
- keynesiánství

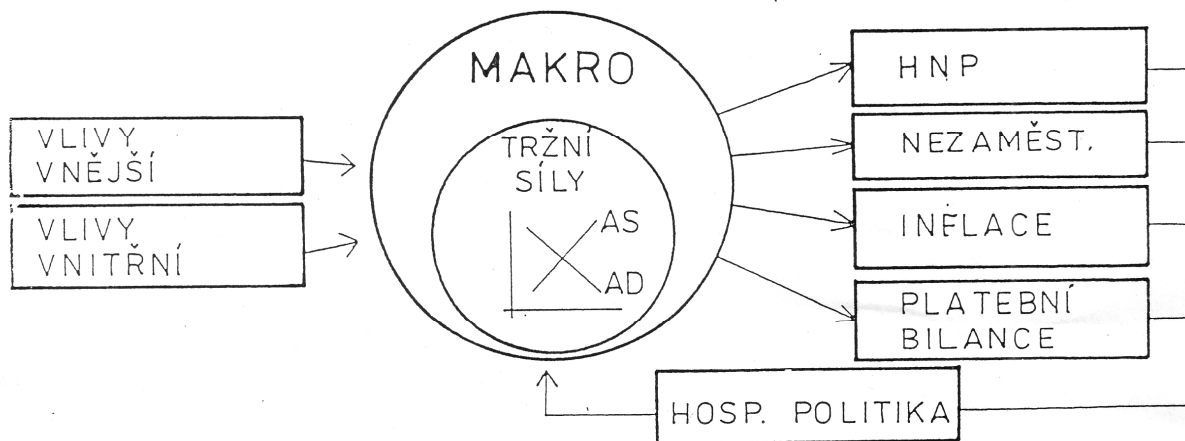
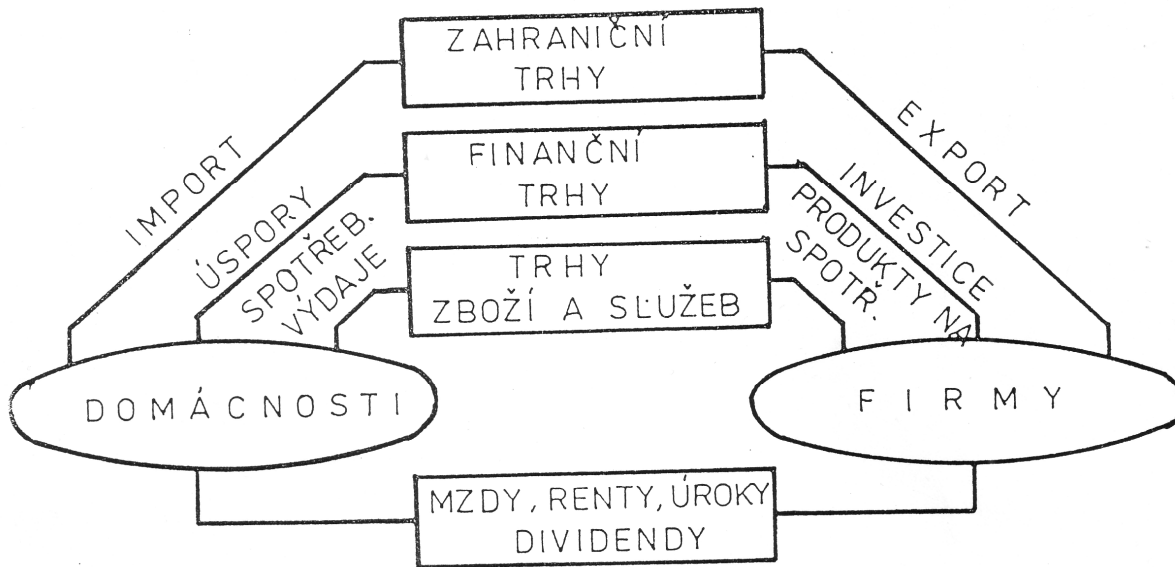
Schéma: Ekonomika – Hospodářská politika

Schéma toků kapitálu, zboží, služeb, peněz:

2. Základní ukazatele

2.1. Ekonomický růst

Výkonnost národního hospodářství se projevuje množstvím statků a služeb vyprodukovaných za určité období (1 rok)

HDP (GDP) - hrubý domácí produkt - celková peněžní hodnota statků a služeb vytvořených za dané období výrobními faktory v národním hospodářství (bez ohledu na jejich vlastníky) - na území státu

HNP (GNP) - hrubý národní produkt - produkt vytvořený vlastníky z jedné země (doma i v zahraničí)

HDP (HNP) lze vyjádřit **produktovou metodou** - (rozdělení zboží a služeb)

$$\text{HDP (HNP)} = C + I + G + X$$

C= osobní spotřeba

I= soukromé investice

G= vládní výdaje – spotřeba + investice

X= saldo obchodní bilance (vývoz-dovoz)

Důchodovou metodou (rozdělení důchodů z prodeje vyrobených statků a služeb)

$$\text{HND} = W + P + D + \text{IBT} + R + \text{Int}$$

W= mzdy a platy R= renta Int= úrok

P= zisk D= odpisy IBT= nepřímé daně

Je-li vše, co se vyprodukuje, prodáno HNP = HND

HDP v absolutní hodnotě (Kč, USD, EUR) ukazuje celkovou sílu (výkonnost) národního hospodářství určité země

HDP/ob ukazuje ekonomickou úroveň (srovnání jednotlivých zemí)

HDP2004/HDP2003 % = ekonomický růst, ukazuje vývoj (dynamiku) ekonomiky

Přehled a předpoklady ekonomického růstu vybraných zemí

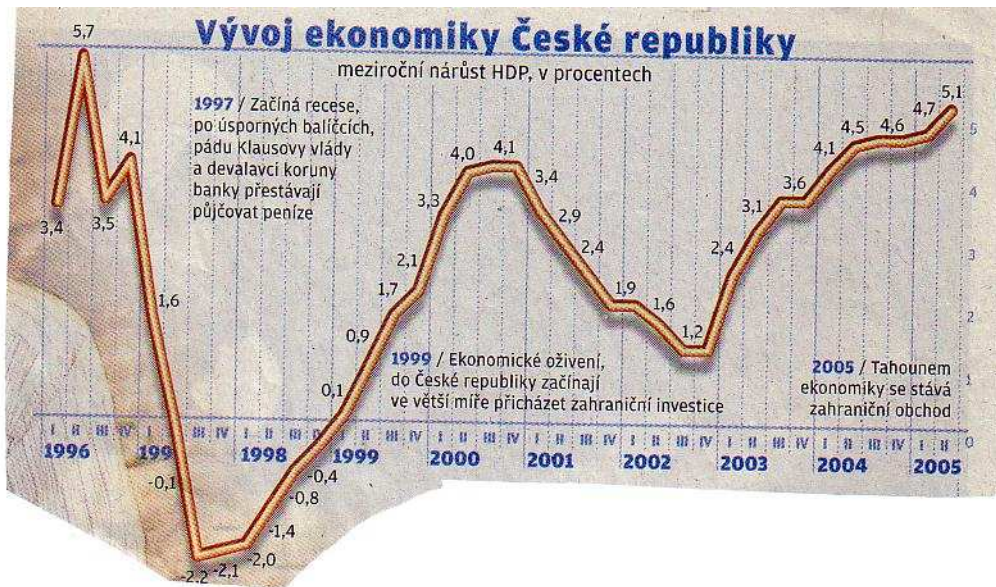
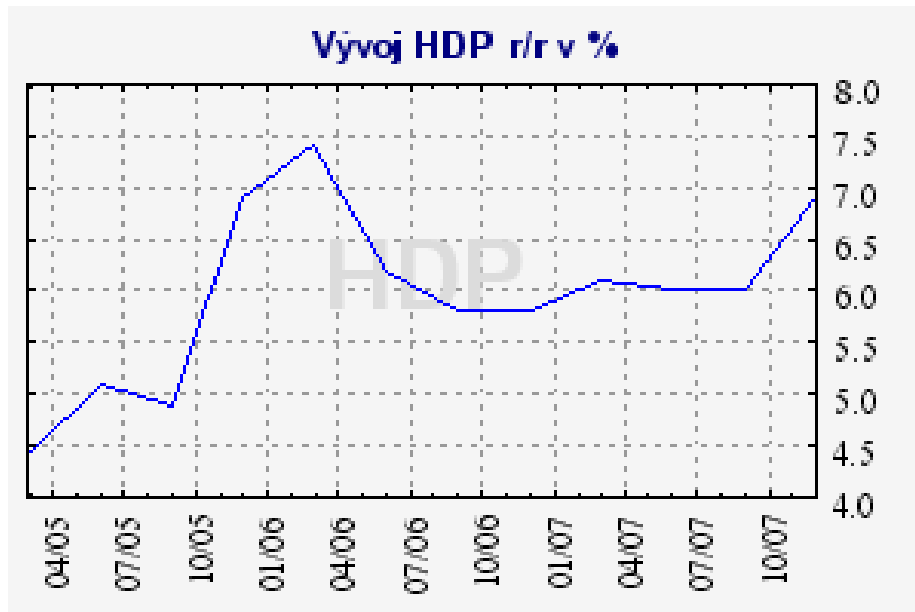
procentní změna HDP oproti předešlému roku

	2003	2004 (odhad)	2005 (odhad)
Česko	3,1	3,3	3,6
Slovensko	4,2	4,5	5,0
Polsko	3,8	5,0	4,5
Maďarsko	2,9	4,0	4,3
Estonsko	5,1	5,5	5,7
Lotyšsko	7,5	7,5	7,0
Litva	9,0	10	8,5
EU-15	0,8	2,0	2,4
Bulharsko	4,3	4,5	4,0
Rumunsko	4,9	5,0	4,5
Albánie	6,0	6,0	6,0
Rusko	7,3	6,3	5,5
Ukrajina	9,4	9,5	7,0
Čína	9,1	8,5	8,0

pramen: WIIW (Viedeňský institut pro mezinárodní ekonomické srovnávání)

Vývoj HDP České republiky

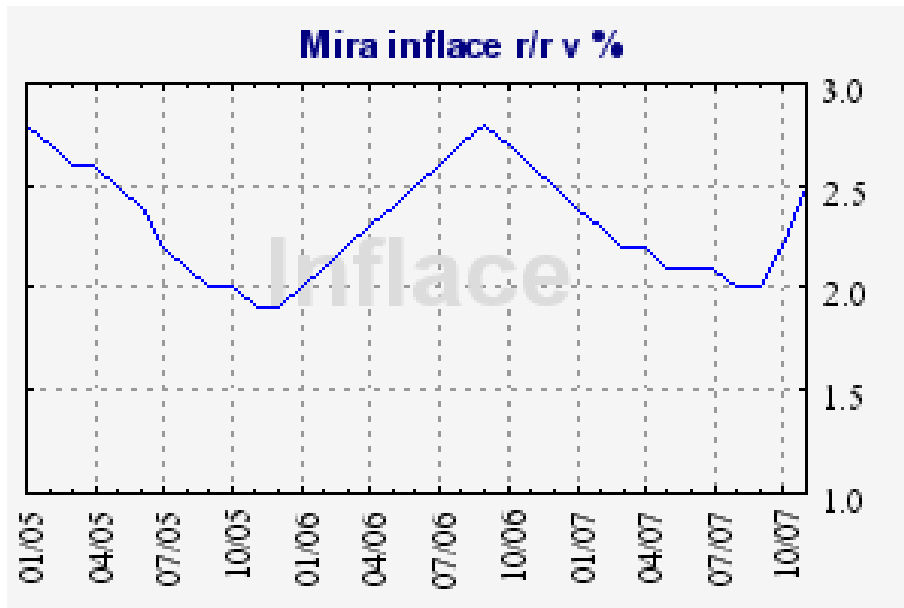
Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
HDP v mld. Kč	1 985	2 175	2 276	2 410	2 751	2 931	3 204	3 540	3 850
HDP r/r v %	3.3	3.1	2	2.9	4	6	6.1	6.8	4.5

2.2. Další ukazatele

Vedle ekonomického růstu charakterizují ekonomiku:

- Inflace – růst cen oproti předcházejícímu období
- Zaměstnanost – počet nezaměstnaných

Ukazatel	2005	2006	2007	2008
Míra inflace r/r	2.0	2.5	2,5	6,3

Inflace 2008 byla důsledkem rostoucích cen potravin, které trápí především Evropu a globálního nárůstu cen energií a surovin.

Nejnižší inflace byla naměřena v Nizozemí (1,8 %), ve Velké Británii (2,2 %), v Německu a Portugalsku (shodně 2,9 %). Naopak nejvyšší inflace zasáhla Lotyšsko (15,6 %), Bulharsko (11,7 %) a Estonsko (11,3 %). Česká republika měla v lednu 2008 pátou nejvyšší inflaci v Unii (7,9 %). Inflace v Evropské unii dosáhla podle předběžných údajů hodnoty 3,4 %

Ukazatel	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Celková nezaměstnanost	166480	153041	186339	268902	386918	487623	457369
Míra nezaměstnanosti v %	3.19	2.93	3.31	4.94	7.48	9.37	8.78
Počet volných míst	76581	88047	83976	62284	37641	35117	52060

Ukazatel	2006	2007
Celková nezaměstnanost	448545	341438
Míra nezaměstnanosti v %	7.7	5.6
Počet volných míst	93425	141280

- Platební bilance – souhrn všech plateb (toků peněz) se zahraničím – hlavní část platební bilance je obchodní bilance (vývoz – dovoz), může být vyrovnaná, aktivní, pasivní

2.3. Zdroje ekonomického růstu

- investice - stroje a zařízení, suroviny, energie, technologie „know how“
- pracovní síly - počet, kvalifikace
- efektivnost zdrojů a jejich využívání
- alokace zdrojů - odvětví - struktura ekonomiky - území
- rozdělování - statků (zboží), služeb, zisků, příjmů - motivace

3. Ekonomická rovnováha a tržní mechanismus.

Ekonomická rovnováha znamená, že jsou v maximální možné míře (odpovídající technicko ekonomické úrovni společnosti) uspokojovány materiální potřeby lidí, že vše, co se vyrobí se také spotřebuje, že nabídka zboží služeb odpovídá koupěschopné poptávce po nich. Ekonomický systém tak plní svoji úlohu.

Teoreticky si lze představit, že „ideální plánovač“ bude znát všechny potřeby lidí (množství i strukturu) a sdělí nebo nařídí výrobcům co a kolik mají vyrábět. To je idea **centrálního plánování**, která se zdokonalováním výpočetní techniky a metod průzkumu trhu je stále ještě živá. Přesto se neosvědčila,

Byrokratický ekonomický model, o který se pokoušely totalitní systémy, nikde nefungoval a vedl k zaostávání a degeneraci ekonomiky.

Druhým, historicky se vyvíjejícím mechanismem zajišťujícím ekonomickou rovnováhu (soulad mezi výrobou a spotřebou) je **trh (tržní mechanismus)**.

Rovnováha je zajišťována na „trhu“ tím, že výrobci nabízejí a spotřebitelé kupují nebo nekupují. Důležitou úlohu zde hraje cena. Výrobci chtějí prodat a vydělat, spotřebitelé chtějí koupit a ušetřit.

Nabízené zboží a služby vytvářejí **nabídku S** (sale)

Cena musí zahrnovat náklady na výrobu a zisk výrobce. Výrobci se snaží o maximální zisk, chtějí tedy maximální cenu a snaží se mít minimální výrobní náklady.

Potřeby lidí, jejich preference (odpovídající jejich možnostem) představují **poptávku D** (demand).

Kupující chtějí koupit co nejlevněji, aby jim zbylo co nejvíce na nákup dalšího zboží.

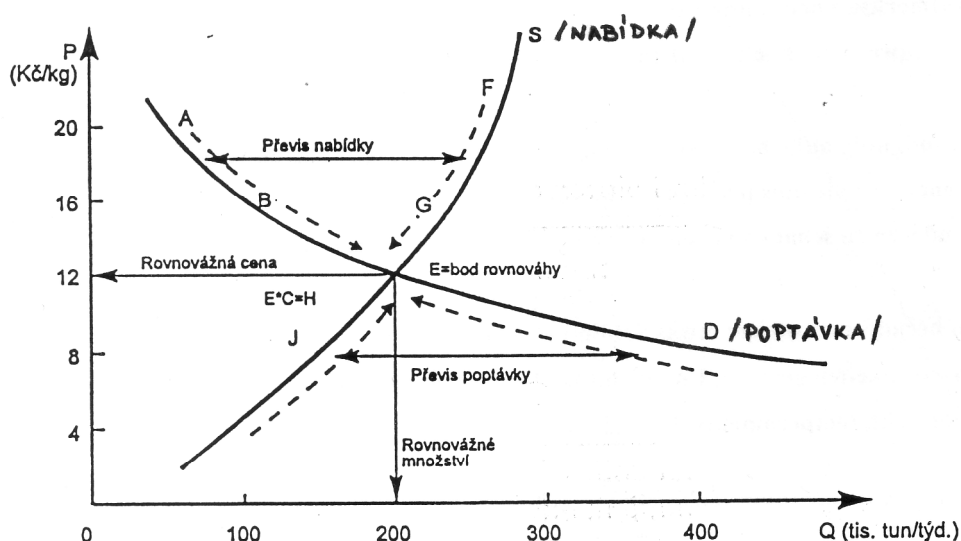
Tržní mechanismus zajišťuje rovnováhu mezi přáním výrobců a přáním spotřebitelů, mezi potřebami a možnostmi jejich uspokojení.

Následující schéma ilustruje proces dosahování rovnováhy pro jeden výrobek.

Platí to pro jednotlivé zboží, ale zároveň pro celou ekonomiku.

HDP (vše co je vytvořeno) představuje **celkovou (agregátní) nabídku** zboží a služeb.

Schopnost společnosti (firem a domácností) tuto nabídku využít (finanční zdroje a ochota je vynaložit) představuje **agregátní poptávku**.

Obr. 50: Poptávková a nabídková křivka a rovnovážná cena.

Průsečík křivky poptávky a křivky nabídky E určuje rovnovážnou cenu 12 Kč, při níž se poptávka a nabídka rovnají. Rovnovážné množství zboží je 200 tis. tun týdně.

Převis nabídky – nadbytek zboží – kupující nechtějí za tuto cenu kupovat, ceny budou klesat

Převis poptávky – nedostatek zboží – výrobci nechtějí za tuto cenu vyrábět, ceny porostou

Tržní mechanismus zajišťuje (prostřednictvím cen)

1. Informace o

- potřebách a zálibách (poptávka)
- disponibilních zdrojích (nabídka)
- výrobních nákladech (o efektivnosti, produktivitě)

2. Stimulaci - výrobců i spotřebitelů

- nejlepší výrobní metody (technický pokrok)
- odpovídající úroveň a strukturu spotřeby- preference potřeb
- nejlepší alokaci a využití zdrojů

3. Distribuci

- zboží a služeb
- důchodů - příjmů (výnosy, odměny)

Negativa trhu

1. Nepodněcuje tvorbu veřejných statků (služeb):

věda (základní výzkum), zdraví, vzdělanost, bezpečnost, kultura, životní prostředí

2. Zpoždění informací

3. Orientuje se na krátkodobé cíle

4. Výkyvy - porušování rovnováhy
5. Možnost negativního ovlivňování – monopol, reklama
6. Ztráty - "bankroty" - ničení hodnot
7. Velká sociální a ekonomická diference

4. Hospodářský cyklus

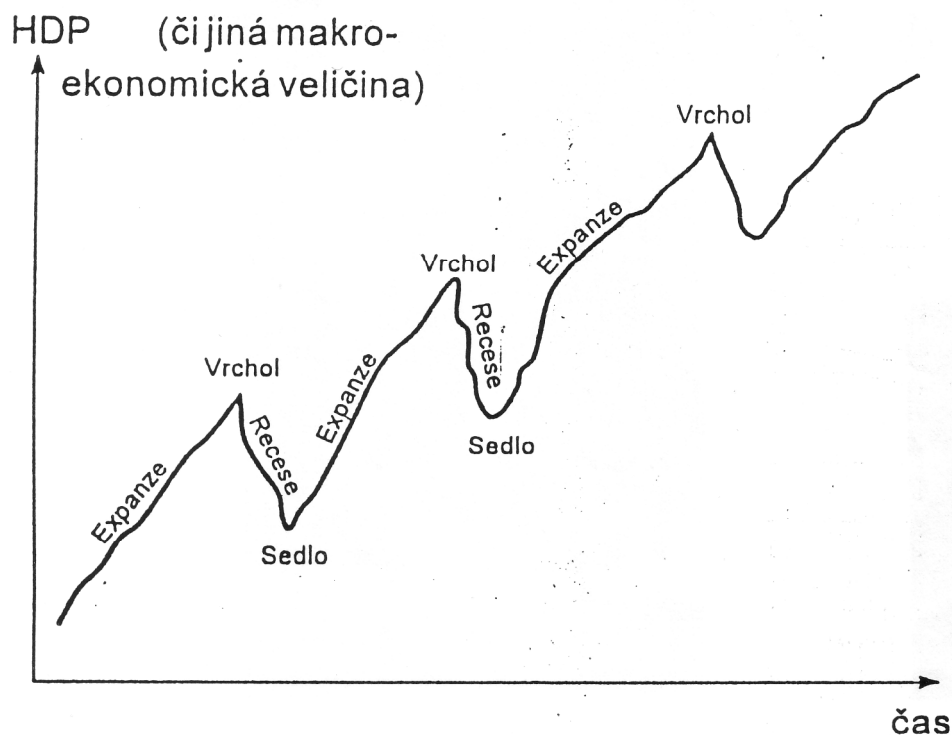
Historická zkušenost potvrzuje, že ekonomický vývoj neprobíhá plynule, období rovnováhy, růstu a prosperity se střídají s obdobími nerovnováhy, zpomalení nebo poklesu. Porušování rovnováhy se cyklicky opakuje. Platí to pro jednu zemi i pro mezinárodní ekonomiku. Světová ekonomika - propojenost národních ekonomik.

Průběh: expanze, vrchol, recese, sedlo

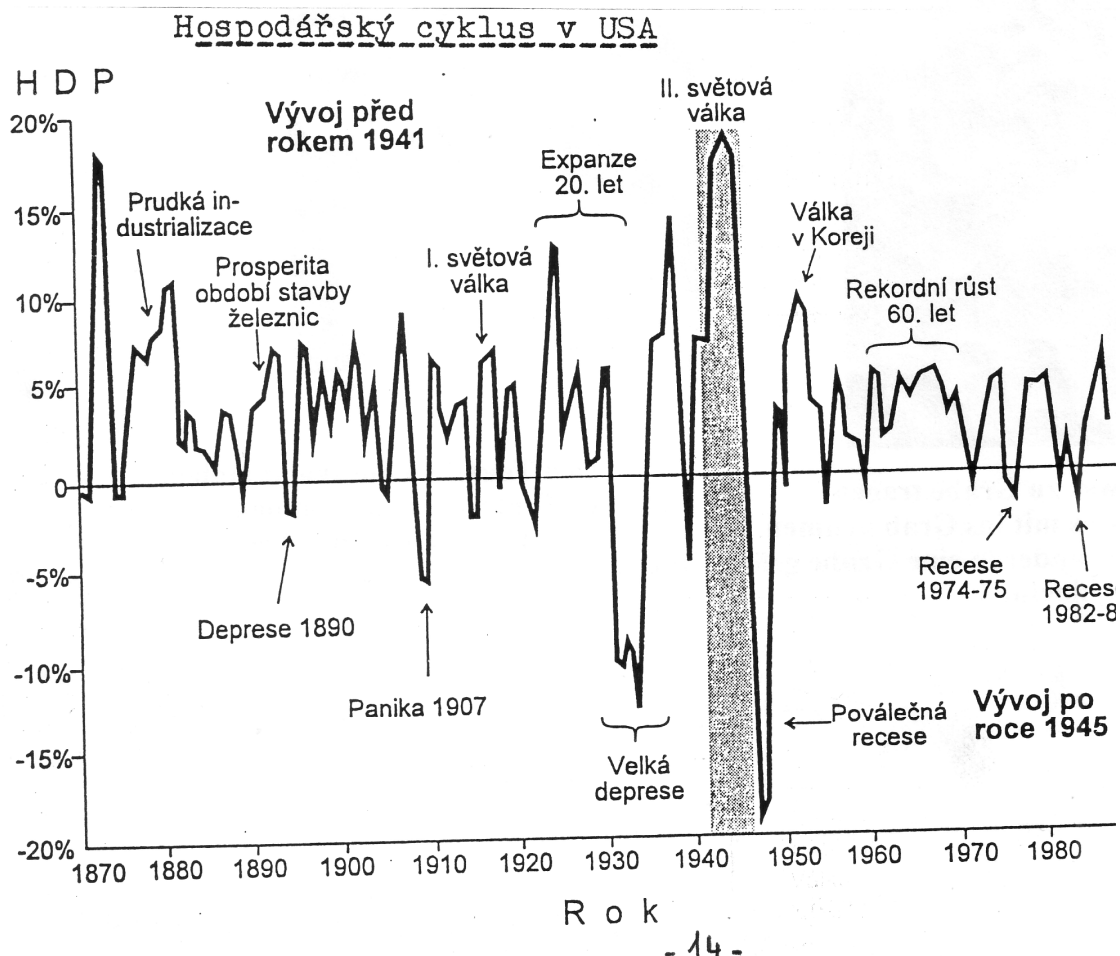
Příčiny: nesoulad mezi nabídkou a poptávkou na makroekonomické úrovni

Způsobený technickým pokrokem (objevy, vynálezy), který může vést k nadvýrobě a strukturálním problémům, nedostatečná informovanost ekonomických subjektů, politický cyklus (střídání vlád), politická nestabilita, mezinárodní situace.

To může vést k nedůvěře v ekonomiku, neochotě investovat, ke snížené spotřebě.

Průběh hospodářského cyklu v čase.

K největšímu hospodářskému poklesu (depresi, krizi) došlo ve třicátých letech 20. století. Krize začala v USA, ale přerostla v krizi světovou. Situaci ilustruje to následující zpráva:

Během let 1929 až 1933 klesl hrubý domácí produkt v USA o jednu třetinu, nezaměstnanost vzrostla z 1,6 na 12,8 milionu lidí. Osobní příjmy Američanů klesly na polovinu. O padesát procent se díky nadúrodě snížily také ceny zemědělských výrobků, což znamenalo katastrofu pro farmáře. V troskách se ocitl americký akciový trh a zaniklo devět tisíc bank, zavíraly se továrny, doły, tisícovky podnikatelů a farmářů zbankrotovaly. Velké depresi předcházelo ve Spojených státech období nevídané prosperity, kdy prudce rostla průmyslová výroba a trh byl zaplaven zbožím. Rozvoj rozhlasu, televize a automobilového průmyslu znamenaly převrat v doposud relativně střídmém životním stylu a lidé začali horečně utrácet a přestali si své peníze ukládat do bank. Začaly se prohlubovat rozdíly mezi příjmy střední třídy a bohatých podnikatelů.

Z Ameriky se ochromení hospodářství velmi rychle přelilo do Evropy. Krize se nevyhnula ani Československé ekonomice. Počet nezaměstnaných v ČSR stoupl na 1 milion, zkrachovaly tisíce podnikatelů. Podobně tomu bylo i v dalších evropských zemích.

5. Hospodářská politika

Proces, ve kterém vláda (jiný subjekt) rozhoduje o relativní důležitosti cílů, používá jednotlivé nástroje a institucionální změny k jejich dosažení.

- nutnost koordinace činnosti subjektů a jejich zájmů

Hlavním cílem je ekonomická rovnováha

- ekonomický růst
- vysoká zaměstnanost
- stabilita cen
- vyrovnaná platební bilance

5.1 Národohospodářská koncepce:

neoklasický (liberální) model

orientace na nabídku - zvyšování investiční činnosti firem omezení státních intervencí - monetární politika

keynesiánský model

orientace na poptávku - státní intervence

- rozpočtová politika

5.2. Principy a cíle HP

principy:

- systémový - vzájemná provázanost
- regulační - intenzita opatření, právní - hospodářské zákonodárství

vlastnosti:

- konzistence
- preferenční uspořádání
- soulad se společenskými cíli: svoboda, spravedlnost, atd.

cíle:

- krátkodobé
- střednědobé
- dlouhodobé

"Magický čtverec":

- ekonomický růst
- zaměstnanost
- stabilita cen
- platební bilance

5.3. Nástroje HP:

přímé:

- ochrana soutěže - protimonopolní zákonodárství
- zákaz diskriminace
- dovozní a vývozní limity a cla
- kontrolní systém (NKÚ)
- ochrana životního prostředí

nepřímé – oblasti hospodářské politiky:

- příjmová a důchodová politika
- rozpočtová a fiskální politika
- monetární (peněžní a úvěrová) politika
- zahraničně obchodní politika

5.3.1 Příjmová a důchodová politika

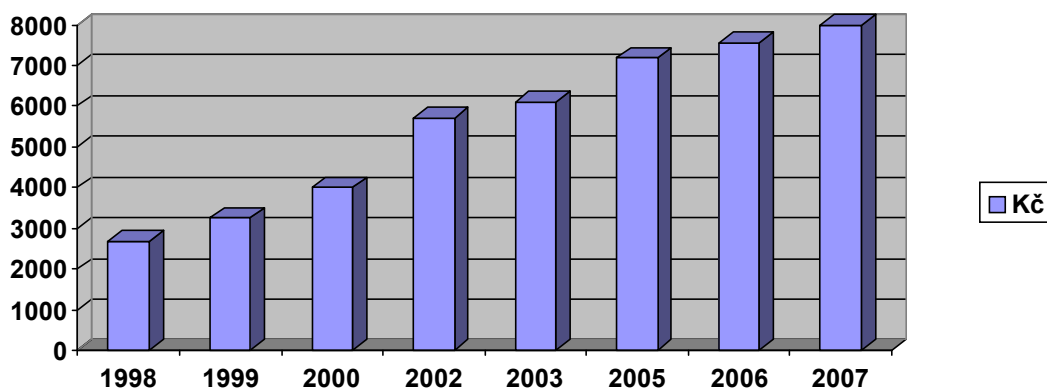
Ovlivňování agregátní poptávky (stabilizace) - pomocí mezd a cen

- dohoda sociálních partnerů - o růstu mezd a platů (tripartita – odbory, zaměstnavatelské svazy, stát)
- minimální mzda
- přímá regulace mezd a cen vládou (nájemné, doprava, energie)
- konstrukce daňových sazeb - daňové úlevy
- výše sociálních dávek – životní minimum, dávky v nezaměstnanosti, důchody

Zákonem stanovená výše minimální mzdy:

Zákonem stanovená výše minimální mzdy v Kč

1998	1999	2000	2002	2003	2005	2006	2007
2680	3250	4000	5700	6100	7185	7570	8000

Podíl lidí v platových pásmech	
(hrubé měsíční mzdy, ve 2. čtvrtletí 2006)	
Plat v Kč	% zaměstnanců
do 5999	0,1
6000–6999	0,3
7000–7999	2,8
8000–8999	3,9
9000–9999	4,1
10 000–10 999	4,4
11 000–11 999	4,8
12 000–12 999	5,2
13 000–13 999	5,6
14 000–14 999	5,9
15 000–16 999	12,0
17 000–19 999	16,3
20 000–24 999	18,1
25 000–29 999	7,8
30 000–39 999	5,1
40 000–49 999	1,6
50 000–99 999	1,6
100 000 a více	0,4

Zdroj: ISVP/MPSV

Průměrný příjem zaměstnance se dvěma dětmi leden 2007:

Hrubá mzda 21 400 Kč
Čistá mzda 17 443 Kč

Průměrná hrubá mzda v ČR v roce 2007 26 809 Kč

Nárůst oproti roku 2006 o 6%
Reálná mzda vzrostla o 4%

5.3.2. Rozpočtová (fiskální) politika

- Regulační opatření v ekonomice cestou vládních výdajů, daní a subvenčních programů
- Zabezpečení veřejných služeb
- Redistribuce důchodů

Státní rozpočet je bilance příjmů a výdajů státu

Příjmy:

- přímé a nepřímé daně,
- cla, poplatky,
- příjmy z privatizace,
- dávky sociálního pojištění

Přímé daně: daň z příjmů právnických a fyzických osob, daň z nemovitosti, daň dědická a darovací, daň z převodu nemovitosti, daň silniční, daň k ochraně životního prostředí

Nepřímé daně:

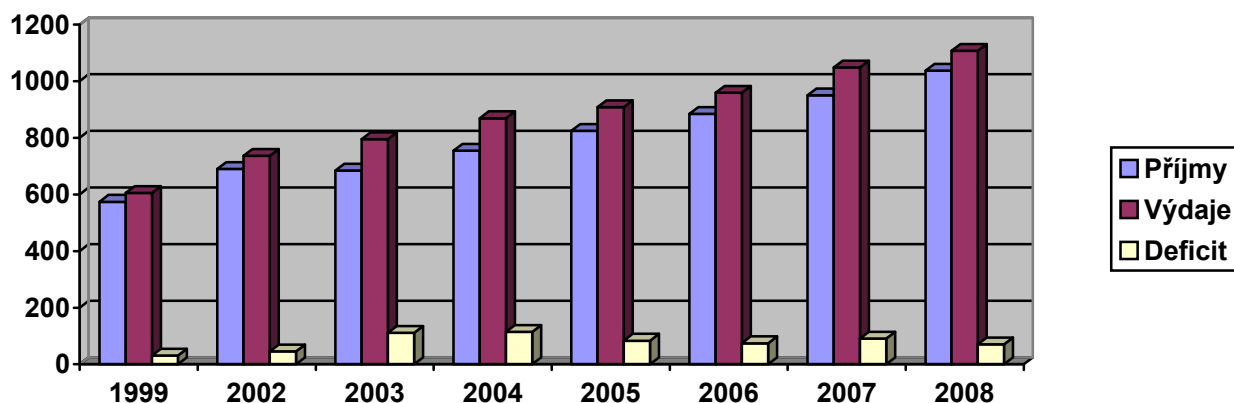
- DPH – daň z přidané hodnoty – přírážka k cenám zboží a služeb odváděná státu

- spotřební daň - další přírážka k ceně některých druhů zboží (paliva, lihoviny, pivo, víno, tabák)

Výdaje:

- investiční a neinvestiční výdaje veřejného sektoru
- transfery (sociální dávky, důchody)
- dotace do rozpočtu obcí
- transfery podnikatelskému sektoru (agrokompex, veřejná doprava, energetika, lesní a vodní hospodářství)

Velikost státního rozpočtu (v mld Kč)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Příjmy	690	684	754	824,8	884,4	949,5	1036,5	1114,0
Výdaje	736	795	869	908,4	958,8	1040,8	1107,3	1152,1
Deficit	46	111	115	83,6	74,4	91,3	70,8	38,1

Původní návrh
při ek.růstu 4,5%

SR asi 30% HDP, veřejné rozpočty 36% HDP

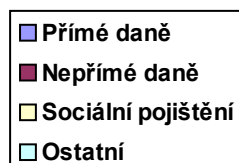
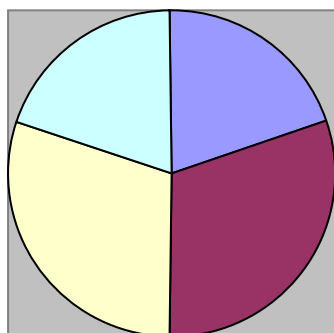
Odhady změn v závislosti na ekonomickém růstu:

3% deficit 50 mld Kč

1% deficit 75 mld Kč

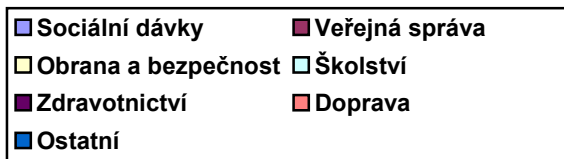
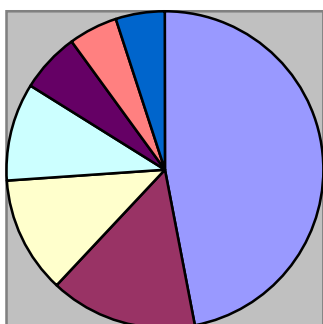
-2% ???

Orientační struktura státního rozpočtu
Příjmy.

Přímé daně 20%
Nepřímé daně 30%
Sociální pojištění 30%
Ostatní 20%

Výdaje:

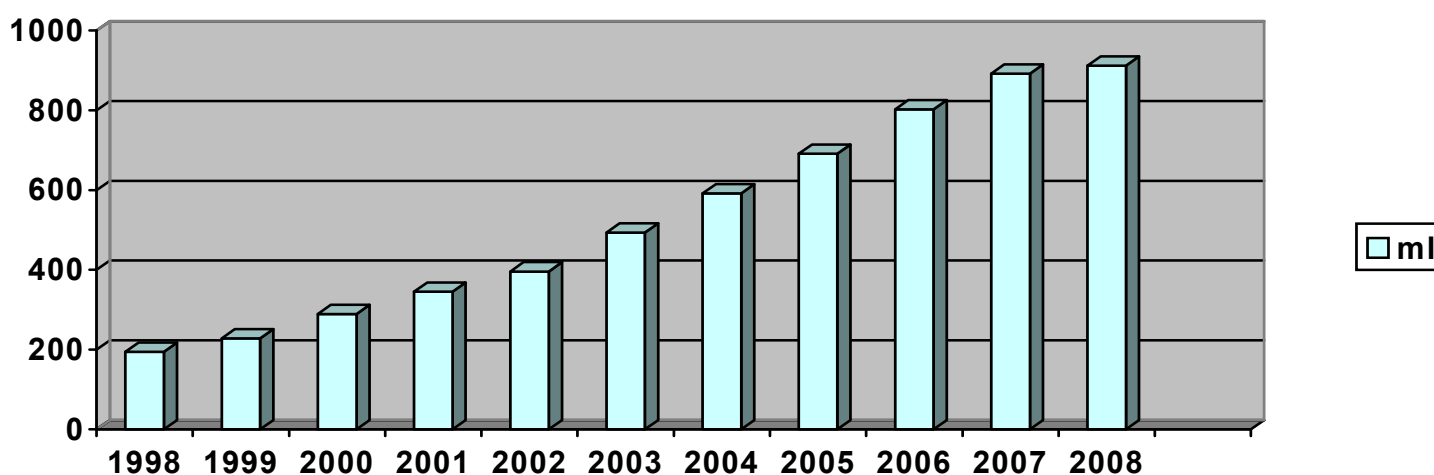

Sociální dávky 47%
Veřejná správa 15%
Obrana a bezpečnost 12%
Školství 10%
Zdravotnictví 6%
Doprava 5%
Ostatní:
(kultura, zemědělství,
průmysl...) 5%

Vývoj státního dluhu ČR v mld Kč

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
228,4	289,3	345,0	395,9	493,2	592,0	691,2	802,5	892,3	911,7

V roce 2007 státní dluh 24% HDP Veřejné rozpočty 30%HDP

V roce 2006 schválila vláda k pokrytí schodku vydání státních dluhopisů v hodnotě 65,2 mld Kč se splatností 55 let. Pro zbytek je třeba hledat další zdroje. Zároveň s růstem státního dluhu rostou i výdaje na jeho „obsahu“ (úroky a další poplatky). V roce 2005 dosáhly výše 27,6 mld Kč
 Rozpočtová politika - reguluje především poptávku (Keynesiánci)
 původně anticyklická politika:

v době poklesů - státní výdaje - zvýšení poptávky - deficit SR

v době konjunktury (přehřátí) - zvýšení daní, omezení výdajů – přebytek SR

později (70.léta) - stabilizující politika stimulující ekonomický růst

vestavěné stabilizátory - progresivní zdanění - podpora nezaměstnanosti

trvalý deficit

	mld. Kč, konec roku		
	2005	2006	2007
STÁTNÍ DLUH CELKEM	691,2	802,5	892,3
Domácí dluh	581,8	680,9	769,3
Státní pokladniční poukázky	94,2	89,6	82,2
Střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy	487,5	588,9	687,1
Ostatní zdroje	-	2,4	0,0
Zahraniční dluh	109,4	121,6	123,0
Zahraniční emise dluhopisů (eurobondy, jenové bondy)	78,9	84,1	83,7
Půjčky na podporu platební bilance	-	-	-
Půjčky od EIB	29,7	36,7	38,7
Závazky převzaté od ČSOB v konvertibilních měnách (CDZ)	-	-	-
Závazky převzaté od ČSOB v nekonvertibilních měnách	-	-	-
Směnky pro úhradu účasti u EBRD a IBRD	0,8	0,8	0,6

5.3.3. Monetární (peněžní a úvěrová) politika

Peněžní a úvěrové vztahy

Bankovní soustava a centrální banka

Základem finančního systému tržní ekonomiky je bankovní soustava. Zpravidla se skládá z centrální banky a značného počtu komerčních bank a dalších specializovaných finančních institucí (investičních a hypotečních bank, spořitelů apod.).

Zvláštní postavení v bankovní soustavě má **centrální banka**. Reguluje nabídku peněz, podmínky poskytování úvěru a dozírá na činnost **komerčních bank**.

Dále provádí finanční operace vlády a má výsadní právo vydávat bankovky (plní emisní funkci). Z hlediska komerčních bank plní úlohu jakési banky bank čili je vůči nim v postavení poslední úvěrové instance

Činnost obchodních bank reguluje v zájmu zabezpečování stability finančního systému. Kromě toho se centrální banka zabývá regulací měnových kurzů a spravuje měnové rezervy státu.

Centrální banka je sice zřizována vládou, avšak její postavení je do značné míry na vládě nezávislé.

Nástroje monetární politiky.

přímé :

- stanovení investičních limitů (úvěrů na investice)
- regulace spotřebitelského úvěru

nepřímé:

- operace na volném trhu - emisní banka nakupuje(prodává) cenné papíry , valuty

- stanovení min. povinných rezerv komerčních bank
- stanovení diskontní sazby

Monetární politika - expanzivní - zvýšení nabídky peněz
- restriktivní - snížení nabídky peněz

5.3.4. Zahraničně obchodní politika

Funkce ZO :

- přispívá k dynamizaci ekonomiky,
- podporuje technický rozvoj, efektivnost
- doplňuje strukturu zboží a služeb

rizika - výkyvy světové ekonomiky

koncepce : - liberální,
- protekcionistická

Nástroje: limity dovozu a vývozu, clo, subvence, výrobní dotace,
mimocelní opatření (certifikáty - zdravotnické, ekologické)